

A műsoridő mostohagyermek

Az irodalom végnapjai?

Beszélgetés Vári Attilával

Az üzleti szellem egyre szűkebbre és hátrábbra szorítja a könyvpiacra az irodalmat, amelynek hajdani büszke szerepe hovatovább csak emlék. Ez a művészeti ág sohasem volt elkényeztetett terület a televízióban, most pedig az aggodalmaskodók egyenesen végnapjaitól félnék. Nem alaptalanul. Hiszen ahogy a vers és a széppróza nem versenyképes a standokon, akkor sem lesz sok esélye, ha egy műsor életképességét a nézőszámra mérik. A televízió irodalmi szerkesztőségében most tehát „helyzet” van. Erről beszélgettünk a szerkesztőség József Attila-díjas vezetőjével, Vári Attilával.

— Nem tudom, előfordult-e már valaha, hogy magyar írót válasszanak a Pen Club elnökének? Én úgy tudom, hogy nem — mondja Vári Attila. — És nekünk egyszerűen nincs rá lehetőségünk, hogy Konrád Györggyel tízperces beszélgetést készítsünk ebből az alkalomból, most, amikor a dolog aktuális, és nem mondjuk fél év múlva. A kollégák hozzák a műsorterveiket, leteszik az asztalomra, miközben az állandó műsorokon kívül semmi egyébre nincs lehetőségünk. A Vers mindenkinek, Verslátóhatár — válogatás a hónap verseiből... Íróinterjúk. A Nézőpont két-hónapja megszűnt, amit különösebben nem is kifogásoltunk, mert a lehetetlenül késői időpont miatt alig volt nézője. De a műsorral együtt elvesztettük a műsoridőt, és azt a költségvetési keretet is, ami pedig nagyon kellett volna másra... Ez a szűkösség arra is kényszerít, hogy a szerkesztésben óvatoskodjunk. Kénytelenek vagyunk vigyázni, hogy ha az irodalom képernyőre kerül, olyan legyen, amit elfogad a nagyközönség.

— Pedig a nagy óvatosság unalmas. Ki kényszeríti a televíziót, hogy ne merjen tágitani a közízlésen? Vagy ki kér ilyesmit számon önökön?

— Tulajdonképpen senki, csak a saját józanosságunk. Amikor három évvel ezelőtt idekerültem, tudtam, hogy számos tabu létezik. Én viszont úgy tettem, mint aki mit sem sejt ezekről, és elmondtam az akkori pártilletékesnek, hogy ki mindenivel tartok fontosnak interjút készíteni, mint az irodalom meghatározó alakjával. Egy szó ellenvetésük sem volt Csoóri, Csúka, Eörsi, Püski Sándor vagy Határ Győző ellen. — Inkább a televízió belül óvták a tabukat. Meg a közízlést...

— Bemutattuk a Párizsi Magyar Műhelyt, és készült műsor — e héten láthatták — Kukorelly Endréék kísérletező irodalmáról. Kevesből csak kevés juthat mindenre, és kénytelenek vagyunk határozottan eldönteni, hogy mit tartunk a legfontosabbnak. Én is az óvatoskodásnak tudom be, hogy például a Határ Győző-portrét vagy Kányádi Sándor születésnapjára portréját még műsorra kerülésük előtt egy évvel be kellett tervezni. Nagyon hosszú az átfutási idő. Ma már a könyvkiadók is gyorsabban dolgoznak, mint a televízió irodalmi szerkesztősége. Én ezt egyszerűen szégyennek tartom.

— A Stúdióban azért gyorsabban lehet reagálni az eseményekre. Konrád-interjúval is.

— Csakhogy mi nem tudunk arról, ami náluk készül. Amíg létezett a Művészeti Igazgatóság, volt rá alkalom és mód, hogy egymás elképzeléseiről tájékozódjunk. Most csak véletlenül értesülünk arról, hogy a televízió belül ki mit tervez... Azt gondolnám, ugye, hogy az Új Nyitott Könyv irodalmi műsor. Az is, de még sincs hozzá semmi közünk. Azt sem tudjuk, hogy mivel szándékoznak foglalkozni. Hát így dolgozunk mi jelenleg.

— A televízió mostani ex-lex állapota arra is reményt ad, hogy az új rend a fölsorolt gondokat is megoldja. De ahhoz, hogy ez megtörténhessen, kész tervekkel kell várni a jövőt.

— Nem hiszem, hogy alapvető változások következhetnek. Néhány személycserével nem lehet megoldani ezeket a problémákat. Nem lehet igazán eredményesen dolgozni ilyen anyagi és műszaki feltételek mellett sem. Sokszor és sok helyen elmondtam már erről a véleményemet, de nem voltam — vagyok — olyan helyzetben, hogy foganatja lehetett volna. Most pedig egyszerűen nincs kivel tárgyalni.

— Úgy érzi, hogy az irodalmi szerkesztőség vezetőjének nincs tekintélye?

— Az irodalomnak sincs — abban az országban, ahol Balassik, Zrinyik, Petőfik születtek. A politika a közelmúltban teljesen elfordult az irodalomtól, talán, mert nem számíthatott a szája íze szerinti közreműködésére. Ennek hatása a televízióban is érződik. A két nonstop választási műsor többre került, mint tizenöt év irodalmi műsorai összesen... Miközben állandó nézője vagyok a politikai műsoroknak, és a Híradó mindhárom kiadásának, ezt azért megdöbbentő adatként tartom. Egyébként attól a naptól kezdve, hogy beléptem ide, elkezdtek feljelentgetni. Kivülről jöttem, nem ismertem és máig sem érdekelnek az itteni rokoni, baráti és érdekkapcsolatok, nem törődöm a „játékszabályokkal”. Viszont diplomás filmrendező és húszéves korom óta kötetekkel jelentkező író vagyok. Utóbbi — az irodalmi műsorok felelőseként! — nemhogy előnynek számítana, hanem sokan kifejezetten ezért áskálódnak ellenem. Miközben az lenne a logikus, hogy a művészettel olyan szakemberek foglalkozzanak, akik maguk is művészek, itt egyesek szerint a műsoralkotó írók elveszik a lehetőséget másoktól... Olyanoktól, akik pedig ezért kapnak fizetést.

— És évtizedek óta — dolgoznak vagy sem — rendesen fel is veszik a fizetésüket...

— Látja, az efféle dolgok miatt nem bízom abban, hogy a politikai rendszerváltás következményeképpen a televízióban is tiszta viszonyok alakulnak ki.

— Előbbi keserű megjegyzéseiből arra következtetek, hogy mint televíziós, sértődött. Pedig karácsonyi híradós szereplése óta közismert és közkedvelt lett, olyan képernyős személyiség, akivel a nézők szívesen találkozónának többször is.

— Ami karácsonykor történt, drága, szép emlék. Egyébként az a véleményem, hogy ha valaki nem azzal foglalkozik, amihez ért, előbb-utóbb családosi okoz.

— De hát foglalkozzon azzal, amihez ért... Az irodalommal.

— Összesen kétszer riporterkedtem irodalmi műsorban, a Kányádi-interjú még külsősként készítettem. Ennek ellenére itt ez a dosszié: teli csupa olyan feljelentéssel, amit ellenem tettek, egyebek között azzal vádolva, hogy elveszem a teret, lehetőséget másoktól.

— Nemcsak keserű, hanem pesszimista is?

— Felháborító jelenségek tűnnek fel. Akik a szélsőbalon voltak, most a szélsőjobbba mutatkoznak. A háború után, a másik rendszerváltásban legalább volt egy tisztítóüzem, ami egyértelmű helyzetet teremtett. Most egyértelműségről szó nincs, lehet szemérmetlenül, felháborítóan hazudni. Ez azzal jár, hogy akiktől hat éve félni kellett, azoktól most — jobban kell félni...

— Hacsak...

— Hacsak nem győz a tisztesség. Talán az irodalom nem hagyja magát megfertőzni. Legalább ennyit megőriz a szerepből, ami Magyarországon az övé volt.

Virág F. Éva